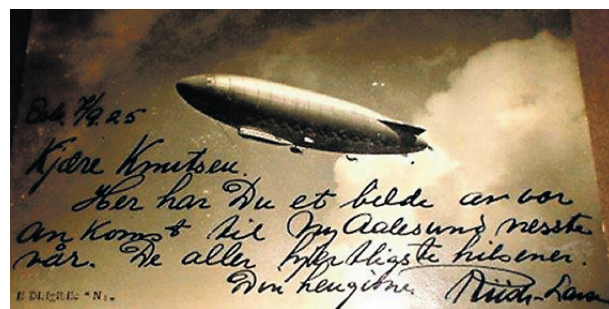

Ny-Ålesund slik bebyggelsen fremstår i 2009.

Terje og Oddny Knutsen + datter Britt Othilie med sønnen Magnus ved "nykaia" i Ny-Ålesund.

Kort sendt av Riiser Larsen til Michael Knutsen 7. september 1925.

Fra Klondyke og Dawson City t

■ I fotsporene til ålesunderen Michael Knutsen

Vi var spente da vi den 6. september i år sto på Gardermoen Lufthavn klar for avreise til Ny-Ålesund, min fetter Terje Michael Knutsen, hans kone Oddny, deres datter Britt Othilie og hennes sønn Magnus, samt undertegnede.

Av Jan Molvin Knutsen

Turen var av forskjellige grunner blitt utsatt noen år, men nå var det altså endelig klart, ikke minst takket være Oddny som blant annet hadde ordnet avtale med administrasjonen i Ny-Ålesund, flybilletter og innkvartering i Nordpol Hotel. Terje og jeg utnevnte henne selvsaft til teamleder.

Bygde opp Ny-Ålesund

Hva vi var spent på? Jo, det var å få gå rundt i Ny-Ålesund noen dager i «fotsporene» til vår bestefar/oldefar/tippoldefar Michael Knutsen (Synes). Terje Michael og undertegnede er sønnesønner av Michael Knutsen, en av de fire som stiftet selskapet Kings Bay Kull Company A/S i 1916, som bygde opp gruvebyen Ny-Ålesund, verdens nordligste samfunn, og startet kullgruvedriften der.

Michael Knutsen (Synes)

Jeg er i ferd med å avslutte biografien om min eventyrlige bestefar. 18-åringen som utvandret fra Vigra til Amerika i 1883. Han arbeidet tolv år ved et skipsverft i Tacoma, dro så gjennom Alaskas villmark – med hund og slede – til Klondyke i 1895 og var nær ved å miste livet flere ganger.

Han var blant de få heldige som til slutt fant gull i mengder, blant annet den største gullklumpen som ble funnet i Klondyke. Han solgte gruvene i 1898 og dro sammen med familien hjem til Norge og Ålesund, hvor han i 1902 startet rederiet «Skjerva A/S».

Siste delen av biografien skal omhandle tiden fra 1916 til 1948.

Fiskedampskipsreder

Michael Knutsen var i 1916 en av Ålesunds største fiskedampskipsredere og drev stor handelsvirksomhet med fiske- og fangstprodukter. Hans selskap «Skjerva A/S» var stasjonert på Skjerva i Ålesund og hadde flere hundre mennesker i arbeid. Selskapet hadde også fiskeristasjoner, blant annet i Stokksund på Fosenhalvøya i Sør-Trøndelag og i Siglufjord på Island.

«Skjerva A/S» hadde også en avdeling i New York – «Western Norway Trading Company».

PASS: Et passbilde av Michael Knutsen (1863–1948), trolig tatt under krigen. Bildet er tydelig stemplet med Ålesund Politikammer.

Skjervakongen

På folkemunne i Ålesund ble Michael Knutsen omtalt som «Skjervakongen» og «Skjervaknutsen». Han satt i bystyre og formannskap i Ålesund fra 1905 til 1913, under gjenoppbyggingen av byen etter den store bybrannen i 1904.

I tillegg til sitt eget selskap, tok Michael Knutsen i 1915 initiativ til grunnleggelsen av fangstrederiet AS «Ishavet». De øvrige eierne var ishavsreder P. Brandal, høyesterettsadvokat T. Klausen og T. Jervell. Min allsidige bestefar ble

■ Sentral i oppbyggingen av gruvebyen

NY-ÅLESUND: Michael Knutsen (med spade) og Peter S. Brandal (midten) ileter eter nye gruvern.

selskapets disponent. Og nettopp disse fire kompanjongene var det som ble enige om å kjøpe rettighetene til kullgruvedrift ved Kongsfjorden på Svalbard og stiftet «Kings Bay Kull Company A/S» i desember 1916.

GULLKLUMP: Fem tommer og 1 kg tung! Denne ble funnet i Michael Knutsens gullgruve, og avbildet i et amerikansk museum. Den skal være den største gullklumpen som ble funnet i Klondyke!

Driftige sunnmøringer

Myndighetene var svært velvilige og oppfordret selskapet til å produsere alt de bare kunne makte for å redde landet fra følgene av den prekære kullmangelen. Det kom mange lovord til de driftige sunnmøringerne som var villige til å satse privat kapital i nødens stund.

Etter krigen var det storpolitikk-

FAKTA

Artikkelforfatteren, Jan Molvin Knutsen, er født i 1931 og oppvokst på Skjerva i Ålesund, som sønn til Molvin Knutsen og Margit Knutsen, født Sæther. Hans far var født i Tacoma, USA. Jan Molvin Knutsen var i sin ungdom medlem i Aksla Idrettslag og var aktiv innen friidrett, fotball, håndball og boksing tidlig på femtitallet. Han tok befalskolen i 1951 og var med i Tysklandsbrigaden i 1952. Senere ble han utdannet som Cand. Phil. ved Universitetet i Oslo.

Ålesundsperiodens avslutning

Kulldriften i Ny-Ålesund ble stanset av staten i 1929. I følge myndighetenes vurderinger var kullkvaliteten nå dårlig og gruvene var ikke lenger drivverdige. Den formelle overdragelsen av aksjene fra de private eierne til staten skal ha funnet sted den 23. desember 1933.

Overrettsakfører Trygve Klausen døde allerede i 1924 og Peter S. Brandal døde i mars 1933. Ved den formelle overdragelsen av aksjene var Michael Knutsen således eneste gjenlevende av de private eierne av Kings Bay Kull Company A/S. Han var da 70 år gammel.

Ålesund Kredittbank var alt

gått over ende. I boinnberetningen heter det at de tapte over fem millioner kroner bare på dette ene selskapet. Kings Bay Kull Company A/S fikk således i første rekke skylden.

Man bør imidlertid ikke glemme at det under disse årene også var en alvorlig verdensomspennende økonomisk krise; men det var kanskje lettere å finne en lokal syndebukk? Det kan vel også stilles spørsmål vedrørende måten statens overtakelse av selskapet foregikk på. Det er imidlertid ikke tvil om at Ålesund og Sunnmøre led store tap da bankene gikk over ende.

Mistet alt

Michael Knutsen hadde satset hele sin formue på Kings Bay Kull Company A/S og tapte alt. Til og med sitt og familiens hjem – på folkemunne kalt Skjervavillaen/Knutsenvillaen med den store Skjervahagen/Knutsenhagen – hvor de hadde vært bosatt siden

1904.

Da Staten startet opp igjen kulldriften for fullt igjen i 1945, var bestefar overhodet ikke forbauset. Ny-Ålesund ligger jo klar, sa han, og kull er det nok av til mange års drift. Og det fikk han jo rett i.

Til slutt vil jeg gjerne ha med et par sitater fra boken "Av sjømannsblod" en biskops erindringer fra guttedager og ungdomsår", av Monrad Norderval (Gyldendal Norsk Forlag 1972): "Etter et langt og strevsomt liv satt han og hans hustru igjen på bar bakke. Men så har heller ingen hørt noen ymte et tvilens ord om hans hederlighet."

Og videre: "Det lyseste minne jeg har om Skjervakongen, kjøpmann Michael Knutsen, var at det ikke fantes spor av bitterhet, hverken hos ham eller hos hans hustru, fru Othilie. Noe bedre tegn på betydelige

Inngangen til dagens administrasjonsbygg og messe. Rein og polarrev rusler trygt rundt i byen.

Bodil Paulsen, med gevær, følger oss opp til "Othiliegruva" oppkalt etter vår bestemor.

Oddny Knutsen og artikkelforfatteren foran direktørboligen (villaen) hvor bl.a. Roald Amundsen var gjest hos Michael Knutsen i 1925–1926.

til Ålesund og Ny-Ålesund

Ny-Ålesund

■ Fant den største gullklumpen i Klondyke

■ Reisebrev fra barnebarnet

ligheter. Mannen til venstre er ukjent.

FARVEL: Michael Knutsen (t.h.) tar avskjed med sin gode venn Roald Amundsen, før sistnevnte reiste på den såkalte "Dornier-Val"-ekspedisjonen i 1925. Bak på bildet står det skrevet "Gamlekara tar farvel".

ken som kom inn i bildet. Det var viktig for Norge å kunne vise til stor aktivitet på Svalbard – blant annet i Ny-Ålesund – i forbindelse med de internasjonale forhandlingene som førte frem til Svalbard-traktaten av 1920, som formelt sikret Norge suverenitet over øygruppen i 1925. (Allerede sommeren 1918 var det 300 ansatte i Ny-Ålesund).

Ny-Ålesund

Vår bestefar Michael Knutsen var svært aktiv når det gjaldt planleggingen og oppbyggingen av gruvebyen. Han hadde sett Dawson City vokse og utvikle seg, da han var gullgraver ute i Alaskas villmark fra 1895 til 1898. Han hadde sett – og også selv kjent på kroppen – hvordan hardt arbeid, lite og ensidig mat i ekstrem kulde – kunne bryte ned mennesker. Det var faktisk et under at han kom seg fra Klondyke i live.

Han visste derfor hva som skulle til for å skape levelige forhold for gruvearbeidere som ville være avstengt fra omverdenen hele den lange polarvinteren. Flere kilder forteller at Michael Knutsen i hele sitt virke var opptatt av sine arbeidsfolks ve og vel. Som direktør i selskapet Kings Bay Kull Company

A/S var han der oppe somrene 1916, 1917, 1918, 1919, 1920 og 1921 og fulgte nøye med under hele byggeperioden.

Han var blant annet med under byggingen og innredningen av direktør-boligen, også kalt Villaen, som var hans residens i alle de år han var i gruvebyen.

Roald Amundsen

Michael Knutsen var i Ny-Ålesund også i 1925. Roald Amundsen og proviantforvalteren Zapffe var da hans gjester i direktørboligen i ca seks uker – under forberedelsene til ekspedisjonen med Dornier Val flybåtene. Som kjent mislyktes ekspedisjonen og Amundsen og folkene hans var savnet en hel måned. Bestefar fortalte meg denne spennende historien, som også virkelig satte Ny-Ålesund på verdenskartet.

Roald Amundsen og journalist Fredrik Ramm har – i boken «Gjennom Luften Til 88 Grader Nord» (Gyldendal 1925) – skrevet om de dramatiske hendelsene i 1925, hvor også Michael Knutsen er omtalt som en sentral person og en god venn.

Også i 1926 var bestefar i Ny-Ålesund og igjen var blant andre

Amundsen og Riiser Larsen hans gjester i Villaen. Han var også aktiv med under forberedelsene til den vellykkede ferden med luftskipet Norge over Nordpolen.

Havari

Under Umberto Nobiles ekspedisjon med luftskipet «Italia» i 1928 var Michael Knutsen også tilstede. Nobile havarte med «Italia» og det ble satt igang mange leteaksjoner. Roald Amundsen, Leif Dietrichson og deres franske mannskap som deltok i letingen med flybåten «Latham», styrtet sansynligvis i nærheten av Bjørnøya. De ble aldri funnet. Min far fortalte meg at min bestefar tok dette budskapet veldig tungt.

Mens jeg går omkring i Ny-Ålesund – i dag en verdenskjent base for internasjonal forskning og miljøovervåkning – forsøker jeg å forestille meg det vågemot og pågangsmot disse pionerene må ha hatt. P. Brandal og M. Knutsen kom sommeren 1916 med to ishavsskuter og 60 mann til det øde og isolerte stedet, for å orientere seg og finne ut om feltet var drivverdig. De måtte ankre opp på fjorden og bruke småbåt for å komme seg på land!

KAIA: Kullkaia i Ny-Ålesund etter 1920. Lokomotivet med kullvogner på vei opp til gruvene for ny last.

Fra grunnen av

Her skulle de planlegge og bygge opp en gruveby fra grunnen av. Bygge ut og åpne nye kullgruver, anlegge jernbane til frakt av kull fra gruvene og ned til sjøkanten, og derfra laste kullet ned i prammer. Deretter slepe disse ut til skipene som måtte ligge et godt stykke fra land, og så laste kullet over fra prammene til lasteskipene som skulle frakte kull-lasten til Norge.

Først i 1920 fikk selskapet bygget kai slik at man kunne laste kullet direkte over i skipene.

Mens jeg står nede ved dagens moderne kaianlegg, syns jeg å høre stemmen til bestefar: «...og der Jan Molvin, fyllte vi den gamle seilskuta mi med stein, og den blei fundament til kai for kullbåtene i 1920».

For meg ble oppholdet i Ny-Ålesund en reise tilbake i tid. Det er stille her jeg går omkring mellom de gamle husene idag, men jeg ser for meg «gruvebyen Ny-Ålesund» fra dengang, slik bestefar beskrev den for meg opp gjennom barne- og tidlige ungdomsår. Det var yrende liv overalt, gruvearbeidere går av skift og på skift, lokomotivene trekker stappfulle kullvogner fra gruvene ned til kaia. Det lastes og losses. Folk iler til og fra, det er arbeid og liv overalt: I lokomotivstallen, i verksteder, lagerbygg, fjøs, stall og grisehus. Godt og variert kosthold må til når man arbeider hardt, sa bestefar alltid.

Siste dagen vår i Ny-Ålesund fulgte rådgiver Bodil Paulsen fra administrasjonen oss – med gevær – opp til «Othilie-gruva», ved foten av Seppelfjellet. Gruva var oppkalt etter vår bestemor Othilie Knutsen. Bodil viste oss også rundt i direktørboligen – Villaen – som var Michael Knutsens residens fra

1918 og de fleste sommerhalvårene i selskapets historie.

Jeg kjente meg ikke helt igjen etter bestefars beskrivelse, men så har jo Villaen vært ombygget og ominnredet flere ganger opp gjennom årene. Bildene som er funnet malt på veggene under restaureringen, og som har vært omtalt i aviser og andre medier den senere tid, har min bestefar aldri nevnt, så de mener jeg må være malt etter hans tid i Villaen.

Vi besøkte selvsagt gruvemuseet i Ny-Ålesund og tilbrakte noen timer der. Det var mye interessant å se fra gruvetiden, gamle redskaper, bilder og tekster som beskriver gruvedriften fra 1917 til 1929 og videre fra 1945 til 1962.

Hva med folkene?

Men det vi savner ved museet – og forøvrig i norsk historie i det hele tatt – er historien om menneskene, de virkelige pionerene, som grunnla og bygde opp gruvebyen Ny-Ålesund under den store og alvorlige kullkrisen i Norge under første verdenskrig og noen år etter.

Den viktigste energikilden dengang var kull. Fiske- og kystflåten, Norges statsbaner og gasskraftverkene var fullstendig avhengig av store kull-leveranser. Oppvarming av hus og hjem på den tiden foregikk også stort sett med kull og koks. Kullmangelen kunne – slik jeg ser det – ha utviklet seg til en katastrofe for Norge. Redningen var tre pionerer fra Sunnmøre og Ålesund som var villig til å satse privat kapital og stor arbeidsinnsats gjennom mange år, for å skaffe kull til landet.

Det fortjener en plass i Ålesunds historie og i Norges historie, mener vi.